

Fotografija: Ciril Mlinar Cic.

Morska potovanja

Nekatere živali vse svoje življenje preživijo na istem mestu, druge se lahko selijo zelo daleč. Na pot se odpravijo, da bi poiskale hrano ali prostor za razmnoževanje, nekatere pa se preprosto prepustijo vodnemu toku. Selitvene poti mnogih vrst so se utrjevale milijone let. **Glavata kareta** npr. živi v vseh oceanih, v zmerno toplih, subtropskih in tropskih morjih. V Sredozemlju odlaga jajca na peščenih obalah Grčije, Turčije, Libije in Cipra. Najsevernejše gnezdišče je v Jadranu na italijanski obali v območju Roseto degli Abruzzi. Prav presenetljivo je, kako morske želve, po več kot desetletju potepanja po svetovnih morjih, najdejo pot na morsko obalo, kjer so se izlegle, da bi odložile nov zarod. Slovensko morje je za mlade glavate karete prehranjevalno območje v poletnem času in s tem pomembno življenjsko okolje za to vrsto v Jadranu.

Tudi **sredozemski viharnik**, ki gnezdi na odmaknjenih otokih in čerih Sredozemlja in tudi v južnem Jadranu, se redno pojavlja v Tržaškem zalivu. Poleti in jeseni se velike jate, ki štejejo tudi do 1000 ptic, pridejo hraniti v naše morje. Prezimujejo ob Črnem morju in v južnem Sredozemlju, nekaj pa se jih odseli tudi na Atlantik.

Sredozemski vranjek živi le v Sredozemlju. Gnezdi na jadranskih skalnih otokih in obalah. Ptice iz brionskih, kvarnerskih in kornatskih gnezditvenih kolonij se poleti in jeseni zberejo v Tržaškem zalivu. Podvrsta je ogrožena, saj strokovnjaki ocenjujejo, da na svetu živi le še okoli 10.000 parov. Kot kaže, pa številčnost sredozemskih vranjekov pri nas narašča.

S »trebuhom za kruhom« v naše morje občasno zaidejo

tudi kiti. Prva zabeležena najdba **kita glavača** za Jadransko morje in obenem za Tržaški zaliv sega v leto 1555, ko je 12,4 metra dolg samec naselil v Sečoveljskih solinah. Posamezna opažanja so znana tudi kasneje. Redkeje k nam zaide kit grbavec, medtem ko so pojavljanja **brazdastih ali hrbtoplutih kitov** pogostejša. Leta 2003 so ob naši obali našli truplo mlade samice. Poimenovali so jo Leonora. Danes je njeno okostje razstavljeno v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. V Tržaški zaliv prihajajo tudi nekatere vrste delfinov, kot sta **navadni delfin** in **navadni progasti delfin**, medtem ko je populacija približno 70 osebkov **velike pliskavke** v Tržaškem zalivu stalno prisotna. Nekateri osebki se tukaj zadržujejo občasno, drugi redno.

Globalno segrevanje je povzročilo, da v naše morje vse pogosteje zaidejo tudi organizmi, ki so prilagojeni življenju v toplejših morjih. **Morski mesec** živi predvsem v oceanih in le redko zaide v naše morje. Je najtežja riba na svetu, ki lahko doseže do 1000 kg. Največji primerki so visoki več kot 3 m. Čeprav se ne napihuje, sodi v red rib napihovalk. Leta 2013 so v Simonovem zalivu našli truplo primerka, ki je danes na ogled v Prirodoslovnem muzeju Slovenije.

Morski pes orjak je druga največja riba na svetu. Večina odraslih osebkov te vrste meri 6–8 m, nekateri pa dosežejo več kot 12 m. Hrani se z živalskim planktonom, majhnimi ribami in nevretenčarji, ki jih prestreže z resami škržne košare. K nam zaide zelo redko. Mlad samec se je 25. decembra 2014 zapletel v stoječo mrežo v morju pred hotelom Bernardin v

Portorožu in poginil. Ujeti primerek meri manj kot 2 metra. Hrani ga Prirodoslovni muzej Slovenije.

Večina jesetrov živi v morju, v času razmnoževanja pa odplavajo v reke, kjer odložijo jajčeca. V Jadranskem morju sta nekoč živeli dve vrsti jesetrov: **jadranski jeseter** in **beluga**. Prvi je zelo redek, drugi je v Jadranu verjetno izumrl. Danes so jesetri najbolj ogrožena živalska skupina. So živi fosili, ki se zadnjih 200 milijonov let niso veliko spreminjali.

Zanimiva so tudi potovanja v vertikalni smeri. Živalski plankton sestavljajo drobne živali in njihove ličinke. Podnevi se spustijo v globine morja, da se skrijejo pred ultravijoličnim sevanjem, visoko temperaturo in plenilci. Ponoči se dvignejo na površje, da se najedo rastlinskega planktona, ki se zaradi potrebe po svetlobi zadržuje v vrhnjih plasteh odprtega morja. Majhne globokomorske ribe **nosočice** se hranijo z živalskim planktonom, zato mu vsako noč sledijo iz morskih globin proti površju.

V zadnjem času je človek s prekopi odprl nove poti morskim selivcem. **Lesepske selivke** so dobile ime po graditelju sueškega prekopa, Ferdinandu de Lessepsu (1805–1894). Ta prekop med Rdečim morjem in Sredozemljem je skrajšal pot za 25 dni plovbe, hkrati pa omogočil prehod mnogim organizmom.

Nekatere vrste je po svetu razširil človek. Od drugod jih je prinesel za potrebe gojenja ali na tovornih ladjah. Ko te odložijo tovor, njegovo težo nadomestijo z morskovo vodo, ki jo načrpajo v trup ladje, da je bolj stabilna in jo je lažje upravljati. Preden v drugem kraju natovorijo nov tovor, vodo izčrpajo. Z njo pa izpustijo tudi mnoge organizme, ki kot slepi potniki tako potujejo po svetu. Tujerodne vrste se v naravno okolje lahko razširijo tudi iz gojilnic rib in školjk. V preteklem stoletju so v Sredozemlju tudi načrtno izpuščali ekonomsko zanimive tujerodne vrste.

Japonsko koritasto ostrigo so iz ekonomskih razlogov v Evropo prinesli v 60. letih prejšnjega stoletja. V slovenskem morju so jo prvič zabeležili leta 1971. Razširila se je po celotnem območju, medtem pa je domorodna **navadna ostriga** postala precej redka. Danes je v slovenskem morju spet pogostejša navadna ostriga, japonska ostriga pa je omejena na bolj opustošene dele obale (npr. Luka Koper, marine, mandrač) in obalna mokrišča oz. lagune.

S potovanji japonske koritaste ostrige je povezana tudi **Manilska ladinka**, ki izvira iz Tihega oceana, ob obalah od južne Sibirije do Kitajske. Kot slepi potnik med pošilkami japonske koritaste ostrige (za potrebe gojenja) pa tudi z balastnimi vodami je bila prinesena v mnoga morja po svetu, tudi v Sredozemsko. Velja za eno najbolj invazivnih vrst.

Kosmati morski zajček je goli morski polž, ki živi v Indopacifiku. Je lesepska selivka – v Sredozemsko morje je prišel skozi Sueški prekop. Je dvospolnik in se hitro razmnožuje. V domačem okolju doseže populacijske gostote več kot 600 osebkov na kvadratni meter, v slovenskem morju pa so jih na enako veliki površini našli do 50. Njegov vpliv na okolje v Sredozemlju je malo znan.

Viri:

- Jernejc Kodrič, M., 2011. *Brazdasti kit (Balanoptera physalys) v Prirodoslovnem muzeju Slovenije*. Prirodoslovni muzej Slovenije.
- Richter, M., 2005. *Naše morje. Okolje in živi svet Tržaškega zaliva*. SIJart.
- Tome, S., 2016 (ur.). *Naše malo veliko morje*. Prirodoslovni muzej Slovenije.
- Turk, T. & Richter, M., 2007. *Pod gladino Mediterana*. Modrijan.
- Turk, T., 1996. *Živalski svet Jadranskega morja*. Založba DZS.
- Želvino osupljivo potovanje. http://www.kinodvor.org/media/zelvino_osupljivo_potovanje.pdf. Pridobljeno s spletne strani 20. 10. 2016.
- Lessepsian migration. https://en.wikipedia.org/wiki/Lessepsian_migration. Pridobljeno s spletne strani 20. 10. 2016.
- Fish migrations. https://en.wikipedia.org/wiki/Fish_migration. Pridobljeno s spletne strani 20. 10. 2016.